

Sygn. akt I CSK 571/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorzczak

w sprawie z powództwa R.W.

przeciwko A. Towarzystwu Ubezpieczeń na Życie S.A. w [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 26 maja 2017 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 20 maja 2016 r., sygn. akt I ACa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok w pkt II i III i w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...]
do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym przez powoda R.W. wyrokiem z dnia 20 maja 2016 r. Sąd Apelacyjny w [...] zmienił zaskarżony przez powoda wyrok Sądu Okręgowego w [...] z dnia 16 marca 2015 r. w ten sposób, że zasądził od pozwanej A. Towarzystwa Ubezpieczeń na Życie S.A. w [...] kwotę 147 600 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 10 marca 2012 r. i oddalił powództwo w pozostałej części. Ponadto Sąd II instancji oddalił apelację w pozostałym zakresie oraz orzekł o kosztach postępowania.

W sprawie tej ustalono, co następuje:

Pozwany Spółka C. - Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w [...] (obecnie A. Towarzystwa Ubezpieczeń na Życie S.A. w [...]) w dniu 1 maja 2009 r. zawarła z M. B. umowę na podstawie, której jako agent mogła wykonywać czynności polegające na pozyskiwaniu klientów i wykonywaniu czynności przygotowawczych zmierzających do zawierania umów ubezpieczenia na życie. W załączniku do umowy zaznaczono, iż agent nie może zawierać umów ubezpieczenia w imieniu towarzystwa ani obiecywać klientom innych korzyści lub uprawnień poza określonymi w umowie ubezpieczenia.

W dniu 10 sierpnia 2011 r. pomiędzy agentem M. B. a powodem R. W. - jako osobą fizyczną, a jednocześnie właścicielem firmy budowlanej, została zawarta umowa Ubezpieczenia Uniwersalnego Nowa Perspektywa, która została potwierdzona polisą. Ustaloną w umowie składkę ubezpieczeniową powód przekazywał na konto pozwanego. Niezależnie od tej umowy, M.B. zaoferowała powodowi dodatkową umowę na podstawie, której z wpłacanych bezpośrednio jej lub jej asystentce kwot miało on otrzymywać zyski w wysokości 30-40% oraz dodatkowo premie rzeczowe. Wpłaty były dokonywane w pomieszczeniach pozwanej, przy wykorzystaniu jej druków firmowych a powód był przekonany, że dokonuje wpłat na rzecz pozwanej. M.B. nie dokonywała jednak wpłaty uzyskanych od powoda środków na konto pozwanego. W dniu 1 marca 2012 r. powód wezwał

pozwanego do zapłaty kwoty 558 000 zł tytułem odszkodowania za szkodę wyrządzoną wskutek czynności podejmowanych przez agenta M.B..

Prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w [...] z dnia 12 lutego 2014 r. II K ../13 i wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 14 października 2014 r. II AKa ../14 M.B. została skazana za to, iż od nieustalonego dnia stycznia 2011 r. do 27 stycznia 2012 r. w [...] prowadząc działalność gospodarczą w postaci pośrednictwa ubezpieczeniowo-finansowego, będąc upoważniona przez A. Spółkę z o.o. i A. Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w [...] do zawierania umów ubezpieczenia na życie i przystępowania do funduszu emerytalnego, działając umyślnie w krótkich odstępach czasu z góry powziętym zamiarem w celu osiągnięcia korzyści majątkowej wprowadziła w błąd klientów A. przez oferowanie nieistniejących produktów finansowych w postaci lokat inwestycyjnych o wysokiej stopie zwrotu korzystając przy zawieraniu fikcyjnych umów z druków zawierających logo A. oraz wypłacanie rzekomych zysków od założonych lokat będących w rzeczywistości częścią kwot wpłaconych przez pokrzywdzonych, przyjmując od nich pieniądze w łącznej kwocie 6 048 628 zł, czyniąc sobie z tego procederu stałe źródło dochodu, czym doprowadziła do niekorzystnego rozporządzenia mieniem min. przez R.W. na kwotę 496 000 zł. M.B. wyrokiem karnym została zobowiązana do naprawienia szkody przez zapłatę na rzecz R.W. kwoty 496 000 zł.

Powód R.W. wniósł o zasądzenie od pozwanego A. Towarzystwa Ubezpieczeń na Życie S.A. w [...] kwoty 496 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 10 marca 2012 r. do dnia zapłaty, tytułem odszkodowania za szkodę wyrządzoną przez agentkę ubezpieczeniową M.B. w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych.

Wyrokiem z dnia 16 marca 2015 r. Sąd Okręgowy w [...] oddalił powództwo oraz orzekł o kosztach postępowania. Uznał, że na podstawie art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym, pozwany, jako zakład ubezpieczeń odpowiada za szkodę wyrządzoną przez agenta ubezpieczeniowego w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych. Sąd Okręgowy zauważył, że obowiązek naprawienia szkody przez zakład ubezpieczeń jest uzależniony od wykazania trzech przesłanek: szkody, zdarzenia, które szkodę spowodowało i

związku przyczynowego między szkodą a zdarzeniem. Skoro odpowiedzialność pozwanego ubezpieczyciela opiera się na zasadzie ryzyka, to prawomocne uznanie agenta ubezpieczeniowego M.B. za winną zarzucanych jej czynów na szkodę powoda nie miało dla rozstrzygnięcia sprawy decydującego znaczenia.

W ocenie Sądu Okręgowego nie doszło do powstania u powoda szkody, bowiem powód dokonał wpłaty M.B., jako agentowi ubezpieczeniowemu pozwanego Towarzystwa Ubezpieczeń, łącznie kwoty 288 000 zł. Sąd Okręgowy stwierdził, że powód otrzymał od agenta kwotę 332 000 zł - zatem odzyskał w całości wyłożone środki pieniężne. Przedstawione dowody wpłat zawierają podpisy agenta potwierdzające odbiór kwot oraz pieczętki.

Rozpoznający apelację powoda Sąd Apelacyjny stwierdził, że stan faktyczny został ustalony prawidłowo i Sąd drugiej instancji przyjął go za własny. Sąd Apelacyjny zauważył, że najistotniejszą kwestią dla prawidłowego rozstrzygnięcia badanej sprawy było udzielenie odpowiedzi na pytanie - czy sąd cywilny był związany prawomocnym wyrokiem karnym, którym M.B. została uznana winną popełnienia czynu z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k., w tym w stosunku do powoda R.W. na kwotę, co najmniej 496 000 zł. Sąd Okręgowy uznał, że sąd cywilny nie był związany wyrokiem karnym, co do wysokości szkody i czynił w tym zakresie własne ustalenia. W ocenie Sądu Apelacyjnego natomiast, w świetle art. 11 k.p.c. nie budzi wątpliwości, iż sąd cywilny związany jest ustaleniami prawomocnego wyroku skazującego, co do popełnienia przestępstwa i wyrządzenia tym przestępstwem szkody. Związanie dotyczy ustalonych w sentencji wyroku znamion przestępstwa, a także okoliczności jego popełnienia, czasu, miejsca itp. Jeśli chodzi o związanie sądu cywilnego zawartym w wyroku karnym rozstrzygnięciem, co do wysokości szkody wyrządzonej przestępstwem, to trzeba zwrócić uwagę na to, że kwestia ta kształtuje się różnie - w zależności od tego, czy określenie wysokości szkody zawarte w prawomocnym wyroku skazującym ma charakter ocenny i stanowi jedynie ustalenia dodatkowe, a zatem nie należy do istoty przestępstwa - czy też należy do istoty przestępstwa i tym samym stanowi jeden z elementów stanu faktycznego czynu przestępczego. Związanie sądu cywilnego dotyczy ustalonych w sentencji wyroku karnego znamion przestępstwa, a także okoliczności jego popełnienia.

M.B. została uznana winną popełnienia czynu z art. 286 § 1 k.k. w związku z art. 294 § 1 k.k. Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że do znamion przestępstwa określonego w art. 286 § 1 k.k. należy doprowadzeniu innej osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem własnym lub cudzym. Powód pod wpływem działania agenta pozwanego podejmowanego w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, rozporządził swoim mieniem tak niekorzystnie, że poniósł szkodę w wysokości ustalonej w wyroku karnym. Ustalenia dotyczące wysokości szkody pozwoliły na sprecyzowanie, w jakim zakresie powód został doprowadzony do niekorzystnego rozporządzenia swoim mieniem, należały wobec tego także do znamion przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. i wiążą sąd cywilny.

W niniejszej sprawie powód R.W. domagał się nie od sprawcy czynu, lecz od pozwanego - osoby trzeciej - A. Towarzystwa Ubezpieczeń na Życie S.A. w [...] zapłaty kwoty 496 000 zł - tj. kwoty ujętej w sentencji wyroku karnego - jako szkody poniesionej przez powoda w związku z przestępczym działaniem agenta. Zgodnie z art. 11 k.p.c. - ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego, co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym. Jednakże osoba trzecia może się powoływać na wszelkie okoliczności wyłączające lub ograniczające jej odpowiedzialność cywilną w procesie cywilnym. Z art. 11 zdanie drugie k.p.c. wynika, że osoba, która nie była oskarżona, może się powoływać w postępowaniu cywilnym na wszelkie okoliczności wyłączające lub ograniczające jej odpowiedzialność cywilną. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie dotyczy to jednak tych okoliczności, które stanowią przedmiot ustaleń, co do popełnienia przestępstwa, w więc również ustaleń dotyczących znamion przestępstwa.

W sentencji wyroku skazującego M.B. - jako agenta działającego w imieniu i na rzecz pozwanego Towarzystwa Ubezpieczeń za czyn z art. 286 § 1 k.k. została określona kwota, którą niekorzystnie rozporządził powód R.W. wskutek działań M.B., na co najmniej 496 000 zł i kwota ta stanowiła znamiona ustawowe czynu przestępczego, którego dopuściła się agentka. Powód zasądzenia takiej właśnie kwoty od pozwanego domagał się w pozwie.

W sytuacji ustalenia, że wskutek działania agenta M.B., działającej w imieniu i na rzecz pozwanego, powód poniósł szkodę - zachodziły podstawy do zastosowania art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym. Z treści tego artykułu wynika zaś, że za szkodę wyrządzoną przez agenta w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych odpowiedzialność ponosi zakład ubezpieczeń. Zdaniem Sądu Apelacyjnego - przesłanki określone treścią art. 11 ust. 1 ww. ustawy zostały spełnione, zaś odpowiedzialność pozwanego Towarzystwa Ubezpieczeń oparta jest na zasadzie ryzyka i nie zależy od zawinionego działania lub zaniechania agenta. Zaistnienie po stronie powoda szkody pozostaje w bezpośrednim związku przyczynowym z działaniem agenta pozwanego Towarzystwa Ubezpieczeń.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że nie budzi wątpliwości wystąpienie po stronie powoda szkody. Uszczerbek majątkowy powoda R.W. sprowadza się do szkody rzeczywistej określonej w wyroku karnym - skazującym, na co najmniej 496 000 zł i takiej kwoty powód się domagał. Skoro jednak M.B. zwróciła powodowi kwotę 332 000 zł, to do zapłaty pozostawałaby kwota 164 000 zł, którą należałoby zasądzić od pozwanego ponoszącego odpowiedzialność za agenta.

Sąd Apelacyjny uznał jednak, że w okolicznościach sprawy należało przyjąć, iż powód w 10 procentach przyczynił się do powstania szkody. Wobec tego za podstawę do wyliczenia szkody poniesionej przez powoda należało przyjąć kwotę 164 000 zł - tj. pozostałą po zwrocie powodowi przez M.B. kwoty 332.000 zł (496.000 zł - 332.000 zł) i dopiero kwota 164.000 zł podlegała obniżeniu o 10 procent, co ostatecznie dało kwotę 147 600 zł (164.000 zł - 10% [- 16.400 zł] = 147.600 zł) i taka kwota podlegała zasądzeniu od pozwanego na rzecz powoda, co skutkowało zmianą zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 1 k.p.c.

Powód w skardze kasacyjnej zarzucił naruszenie przepisów prawa procesowego, tj.: art. 11. k.p.c. przez jego błędną wykładnię, skutkującą ustaleniem wysokości poniesionej przez powoda szkody w wysokości odmiennej, niż wysokość wynikająca z prawomocnego wyroku (wydanego przez Sąd Okręgowy w [...] II Wydział Karny pod sygn. akt II K .../13 i Sąd Apelacyjny w [...] II

Wydział Karny pod sygn. akt II AKa .../14) skazującego agentkę pozwanego towarzystwa, M.B..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym (jedn. tekst Dz. U. z 2016 r., poz. 2077) pozwana, jako zakład ubezpieczeń odpowiada za szkody wyrządzone przez agenta ubezpieczeniowego w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych. Orzekające w sprawie sądy uznały wobec tego, że w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy pozwana odpowiada za szkody wyrządzone powodowi przez jej agenta M.B.. W zaskarżonym wyroku Sąd Apelacyjny stwierdził, że zgodnie z art. 11 k.p.c., sąd cywilny jest związany ustaleniem, co do wysokości wyrządzonej powodowi szkody przez M.B., określonej w prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w [...] II Wydział Karny, sygn. akt II K .../13. Z wyroku tego wynika, że agent M.B. naraziła powoda na szkodę w wysokości, co najmniej 496 tys. zł. W skardze kasacyjnej skarżący nie kwestionuje stanowiska Sądu Apelacyjnego, co do podstaw odpowiedzialności pozwanego. Nie są więc objęte zarzutami skargi kasacyjnej ustalenia dotyczące podstaw związania sądu cywilnego wyrokiem karnym, ani podstaw odpowiedzialności pozwanego za szkody wyrządzone działaniami jego agenta M.B.. Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia. Zaskarżenie sprowadza się zaś tylko do zarzutu naruszenia art. 11 k.p.c., w związku z rysującą się sprzecznością w stanowisku Sądu Apelacyjnego. Sąd ten uznał, uwzględniając zarzuty zawarte w apelacji, że jest związany ustaleniem zawartym w prawomocnym wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 12 lutego 2014 r. II K .../13, co do wysokości szkody, jaką poniósł powód. Następnie, zmniejszył wysokość należnego powodowi odszkodowanie o kwotę 332 tys. zł, wskazując, że jest to kwota, którą powodowi zwróciła M.B. agent pozwanego.

Sąd Apelacyjny określił wysokość kwoty zwróconej powodowi w takiej samej wysokości jak sąd I instancji. Słusznie w swoim wyroku Sąd Apelacyjny, dokonując analizy znamion przestępstwa określonego w art. 286 § 1 k.k., wskazał, że ustalenie wysokości szkody należy do nich zaliczyć, skoro pozwoliło ono

na wykazanie skutków niekorzystnego rozporządzenia mieniem powoda, do którego doprowadziła swoim działaniem M.B.. Nie ulega wątpliwości, że w wyroku karnym minimalną wysokość tej szkody ustalono na kwotę 496 tys. zł. W zaskarżonym wyroku Sąd Apelacyjny wyraźnie podkreślił, analizując art. 11 k.p.c. oraz art. 286 § 1 k.k., że to jest wysokość szkody powoda. Brak wobec tego podstaw, aby przyjmować, że powód poniósł szkodę w innej wysokości. Tymczasem Sąd Apelacyjny zakładając, że jest związany wysokością szkody określoną w wyroku sądu karnego, ostatecznie ustalił jej wysokość na kwotę o 332 tys. zł mniejszą. Przede wszystkim brak jakichkolwiek rozważań w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, dlaczego sąd przyjął, że M.B. zwróciła powodowi taką właśnie kwotę. Jest to kwota, którą ustalił Sąd Okręgowy, ale jego ustalenia w zakresie wysokości szkody, zostały generalnie zakwestionowane przez sąd II instancji. Jeżeli, jak założył Sąd Apelacyjny, powód doznał szkody w wysokości 496 tys. zł, bo jest w tym zakresie związany wyrokiem sądu karnego, to należy wykazać nie tylko, jaką kwotę M.B. zwróciła powodowi, ale przede wszystkim, kiedy ten zwrot nastąpił. Co do zasady wysokość szkody wyznacza górną granicę odszkodowania. Zmniejszenie odszkodowania poniżej wysokości szkody ustalonej w wyroku karnym byłoby możliwe tylko wtedy, gdy zostanie wykazane, że po pierwsze, powód, rzeczywiście tę kwotę otrzymał od M.B. oraz po drugie, że nie była ona brana pod uwagę przez Sąd Okręgowy w [...] przy wydawaniu wyroku karnego z dnia 12 lutego 2014 r. Dopiero wskazanie przez Sąd Apelacyjny tych dwóch okoliczności mogłoby uzasadniać zmniejszenie należnego powodowi odszkodowania poniżej wysokości szkody ustalonej w wyroku karnym. Jednoznaczne ustalenie, że sąd cywilny orzekający o należnym powodowi odszkodowaniu, jest związany wyrokiem sądu karnego, co do wysokości szkody oraz pomniejszenie należnego odszkodowania o kwotę 332 tys. zł, ze wskazaniem tylko, że powodowi taka kwota została zwrócona przez agenta, za którego odpowiedzialność ponosi pozwany, narusza art. 11 k.p.c. Skoro, bowiem sąd cywilny jest związany wysokością szkody określoną w wyroku karnym, to ustalenie należnego odszkodowania w mniejszej wysokości, niż wysokość szkody jest możliwe, po wykazaniu, że kwota, o którą zmniejsza się odszkodowanie nie została

wzięta pod uwagę przez sąd karny przy ustalaniu wysokości szkody oraz, że rzeczywiście została zwrócona powodowi.

Mając na względzie, że zarzut skargi kasacyjnej okazał się uzasadniony Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c., orzekł, jak w sentencji.

kc

jw